

AYDER (ÇAMLIHEMŞİN-RİZE/TÜRKİYE) TERMAL VE YAYLA TURİZM BÖLGESİNİN TERMAL KORUMA VE TURİZM GELİŞİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Burcu FETTAHOĞLU ŞENKAYA^{1*}, Öner DEMİREL¹, Duygu ÖZKIR²

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

²Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü

ÖZET

Özellikle Rize İli'ne bağlı Çamlıhemşin İlçesi sınırları içerisinde yer alan Ayder Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi, gerek sahip olduğu termal tesislerle ve gerekse yayla yerleşimi ile iç turizm bakımından giderek artan bir ziyaretçi talebiyle karşı karşıyadır. Çalışma kapsamında yörenin iklimsel özellikleriyle doğal ve kültürel kaynak değerlerine ilişkin konular incelenerek analiz edilmiş, bölgede yer alan rekreasyonel ve turizm alanları tanımlanarak çalışma alanında planlamaya dönük çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca halkın ve ziyaretçilerin rekreatif ve turistik davranışları incelenmiş, bu etkinliklerden ve planlama kararlarının doğurduğu sonuçlardan kaynaklanan sorunların neler oldukları ortaya konulmuştur. Bu ön etütlerden elde edilen bilgilerin ışığında hazırlanan anket formları yerli ziyaretçilere uygulanmış ve ayrıca hazırlanan görüşme kılavuzları ise, kamu kurum ve kuruluşları yöneticileri, yerel yöneticiler, özel ilgi grupları, sivil toplum örgütleri, medya temsilcileri gibi çok farklı sosyal gruplara uygulanarak işletme yetkilileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış olup bunun sonucunda veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında, Ayder Termal Turizm ve Yayla Gelişim Bölgesi'nde geleceğe yönelik doğal ve kültürel kaynakların korunmasını sağlamaya dönük bütüncül planlama ile kırsal ekonomiyi destekleyecek turizm için ön görüşler ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Termal turizm, yayla turizmi, Ayder yaylası, Ayder kaplıcası, alternatif turizm

ASSESSMENT OF AYDER (ÇAMLIHEMŞİN-RİZE/TÜRKİYE) THERMAL AND HIGH PLATEAU TOURISM AREA IN TERMS OF THERMAL PROTECTION AND TOURISM DEVELOPMENT

ABSTRACT

Especially Ayder Tourism Protection and Development Area, located in the Çamlıhemşin Province of Rize is facing an increasing demand from Turkish visitors from all around Turkey owing to its Thermal Spa facilities and high plateau settlements.

In the scope of the study, issues relating the climatic conditions, natural and cultural resource values were examined and analyzed; recreational and tourism areas located in the region were determined and information was given about ongoing work towards planning in the study area. Furthermore, recreational and tourism behavior of locals and visitors were examined, problems stemming from these activities and planning decisions were put forward.

Questionnaire forms prepared in the light of these pilot surveys were administered with Turkish visitors and in addition interviews were made with various social groups such as administrators of governmental organizations, local administrators, special interest groups, non-governmental organizations, media representatives and face to face interviews were done with the enterprise representatives and data was collected.

In the light of these analyses foresights were put forward regarding tourism in support of rural economy and an integrated planning aiming at protecting the natural and cultural resources at Ayder Thermal Tourism and High Plateau Development Area.

Keywords: Thermal tourism, high plateau tourism, Ayder high plateau, Ayder thermal spa, alternative tourism

* Yazışma yapılacak yazar: burcufettahoglu@msn.com

Makale metni 17.09.2012 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 08.10.2012 tarihinde basım kararı alınmıştır.

1. GİRİŞ

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde alternatif turizm alanları olarak özellikle son yıllarda gündeme gelen yayla alanları ve yayla yerleşim bölgeleri içinde ayrıcalıklı bir konumda olan Rize İli Çamlıhemşin ilçesi “Ayder Termal ve Turizm Bölgesi”, barındırdığı doğal ve kültürel değerler nedeniyle turizm açısından önemli potansiyel alan olarak öne çıkmaktadır. Ayder Yaylası'nın varlığı ve bu yaylada modern bir kaplıca tesisinin bulunmuş olması, bu alanın ve yakın çevresinin son yıllarda turizm bölgesi olarak ilan edilmiş olmasının ve buna bağlı olarak da turizm hareketliliğinin yoğunlaşmasının en önemli nedenleri olarak gösterilebilir.

Ülkemizde turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte mevsimsel kıyı turizmine oranla “*termal turizm*”in, 4 mevsim-12 ay hizmet sunması, bu turizm çeşidinin önemini her geçen gün arttıran önemli bir unsurdur.

Bu çalışmada özellikle amaç; Rize ili Çamlıhemşin ilçesi “Ayder Termal ve Turizm Bölgesi”nde mevcut yayla kullanımları ile termal turizm, yayla turizmi ve kırsal rekreasyonun ortaya koyduğu ve kullanımlardan kaynaklanan gelişmeleri belirleyerek, sorunların çözümlenmesine nasıl yaklaşılabileceğini saptamaktır. Bu amaca ulaşmak için arazi çalışmaları, gözlemler, ziyaretçi anketi, uzman anketi ve görüşme kılavuzları kullanılmış ve ekolojik ilkelerin saptanmasına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma; Ayder Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi'nde, kaplıca turizmine yönelik faaliyetlerin ve diğer yayla turizm etkinliklerinin potansiyelini belirlemek ve özellikle termal turizm konusunda sorunları ortaya koyarak bu turizm türünün geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik yapılması gerekenlerin neler olduğunu araştırmaktır.

Alanın turizme dönük kullanımında üç farklı taraf-paylaşım, kanaatlerini sorgulayarak ve koruma-turizm gelişimi açısından değerlendirmek için, Termal Turizm Bölgesi'nin turistik potansiyeli ile sorunların analizine yönelik değerlendirmelerde bulunabilmek, iç ve dış dinamiklerin görüş ve tespitlerinin ortaya konduğu farklı sorgulama teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler kaplıca turizmine yönelik olup, aşağıda belirtilmektedir;

- Ziyaretçi Anketi Çalışması,
- 5'li Likert Yöntemiyle Uzman Anketi Çalışması
- Görüşme Kılavuzu Tekniği ile Yönetici – Kamu Kurum ve Kuruluşları – Özel Sektör Temsilcileri – Medya Kuruluşu ile Sivil Toplum Örgütleri ile İlgili Görüşme Kılavuzu Çalışması

Ziyaretçi Anketi: Çalışılan alanın termal turizm ve yayla turizmi yönünden değerini tespit etmek amacıyla seçilen alana ziyaretçi olarak gelen yerli turistlerin kanaatlerinin tespitine yönelik olarak bizzat kendilerinin yanıtlayabileceği şekilde bir anket çalışması hazırlanmıştır. Yapılacak anket sayısının belirlenmesinde Ayder Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi'ne giriş yapan yıllık ortalama kişi sayısı baz alınarak alanda yapılacak anket sayısı 100 olarak belirlenmiş ve 100 ziyaretçiye hazırlanan anket uygulanmıştır.

Uzman Anketi Uygulaması: Bu bölümde, “5'li Likert Yöntemi” kullanılarak hazırlanan “Uzman Anketi Çalışması” ile Ayder Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi olarak belirlenen alandaki termal turizmin yapısını, tanınırlığını, işlevini ve sağlık turizmindeki yerini sorgulamak ve analizini yapabilmek için, doğal ve kültürel kaynaklar doğrultusunda belirlenmiş uzman kişilere tanımlayıcı kavramlarla bütünlük sorular yöneltilmiştir. İlgili disiplinlerin görüşleri anketin uygulanması gereken ilgili meslek temsilcilerinden alınarak ortaya konmuştur. Anket çalışması, çalışma alanı ile ilgili olduğu düşünülen konuların belirlenmesi sonucu seçilen 12 farklı disiplinin yer aldığı uzman grupla yüz yüze yapılmıştır. Uzmanlara yönelik yapılan ankette her bir ölçütün önem derecesi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “fikrim yok”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere beş seçeneğe yanıtlar sunulmuştur ve birinin işaretlenmesi kendilerinden istenmiştir.

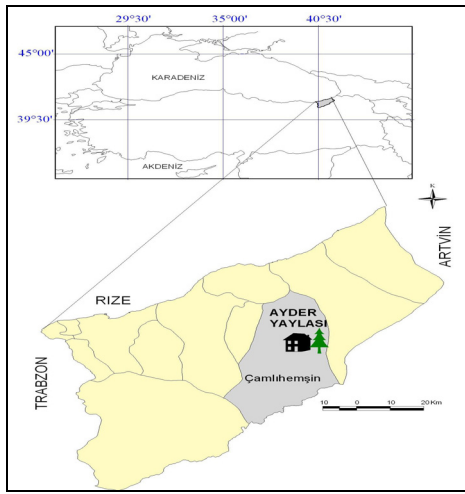
Görüşme Kılavuzu Tekniği: Araştırmanın diğer bir safhasında görüşme kılavuzu yöntemi kullanılmıştır. Bir araştırmada görüşme yöntemini izlemek insanların ne düşündüğünü, hissettiğini, neyi bildiğini ve umduğunu anlamak üzere onlara sistemli sorular sormak demektir (Gür, 1996). Görüşme kılavuzu tekniği ile yönetici, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri, medya kuruluşu ile sivil toplum örgütleri ile ilgili görüşme kılavuzu çalışması yapılmıştır ve 12 kişiye uygulanmıştır.

Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi

3. BULGULAR

3.1. Ayder Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Merkezi

Rize İli, Çamlıhemşin İlçesi'ne 19 km mesafede yer alan Ayder Yaylası (Şekil 1) 1250-1350 m yükseltiler arasında çam ormanlarıyla kaplı bir bölgedir. “Avrupa Ormanlarının Sıcak Noktaları-Türkiye'nin Önemli Orman Alanları” uluslararası koruma statüsüne sahip olan ve Fırtına Havzası'nda bulunan Ayder Yaylası, barındırdığı nadir bitki türleri, yaban hayatı, doğal yaşlı ormanlara sahip olması, geleneksel kırsal mimarisi ve zengin su kaynakları ile yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmuştur. Ayder yerleşmesinde gelişmelerin hızlanması kaplıcaların bulunuşuyla başlamıştır. 1960 yılında MTA tarafından sondaj yapılmış, “Ayder 4 Köyler Birliği” kurularak yörede ilk kaplıca tesisi hayata geçirilmiştir. Bundan sonra yörede hızlı bir otelleşme süreci başlamıştır. İç turizm bu tarihten sonra yoğunlaşmış ve yöreye gelenler 1970'lerde yılda 30.000 kişi olarak civarında bir hareketlilik göstermiştir. Dış turizm hareketliliği ise 1980'lerde başlamıştır (Çamlıhemşin Belediyesi Ayder Raporu, 2008).

Şekil 1. Ayder Yaylasının Konumu (Şenkaya, 2011)

Bunun yanında, yörenin tarihi, doğal ve sosyo-kültürel turizm değerlerini barındırması, kış ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyelinin dikkate alınarak değerlendirilmesi ve bu alanların koruma-kullanma dengesinin kullanılarak sektörel kalkınma ve planlı gelişim sağlanması amacıyla Ayder Bölgesi, Bakanlar Kurulu Kararı ile Turizm Merkezi ilan edilmiş olup, 19.04.1987 tarih ve 19426 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 1974 yılı ile 1987 yılları arasında Ayder Yaylası başta hayvancılık ve dinlenme mekanları olarak kullanılmıştır. Bu yıllarda yayla evlerinin yapımında yöreye ait taş ve ahşap yapımı geleneksel mimari tarzı tercih edilmiştir (Atasoy vd, 2009). Bölgeye özgü yerel mimari örnekleri bulunduğu çevre ile uyum sergilemektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Ayder'deki Geleneksel Konut Örnekleri

Toplam 2540 m² alana kurulu olan ve üç ana bölümden oluşan Ayder Kaplıca Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi Tesisleri yıl boyunca hizmetini sürdürmektedir. Turizm İşletme Belgeli Termal Tesisin mülkiyeti İl Özel İdare Genel Sekreterliğine ait olup, 01.01.2003 tarihinden 01.01.2013 tarihine kadar işletilmesi yapılmak kaydıyla Ayder Turizm Anonim Şirketine kiralanmıştır. Erkek ve bayan banyolarda 24 kişi kapasiteli yıkanma bölümü ve 150 kişi kapasiteli

12x5 metre ebadında 110 cm derinliğinde 37 ile 40 derece arası sıcaklıkta kür havuzları kaplıca tedavisi için hizmet vermektedir. Tesis bünyesindeki 8 adet özel banyo kaplıca suyuna sahip olup, ailelere hizmet vermektedir. Tamamlayıcı tedavi unsuru olarak kullanılacak fizik tedavi bölümlerinde ise uzman hekim kontrolünde hizmet verilmektedir. Tesisin yıl itibariyle ortalama kapasitesi günlük 300 kişidir (Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2008). T.C Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünden 19.04.2005 Tarih ve 49 Numaralı kaplıca tesisi işletme izini alınması neticesinde tesis Sağlık Merkezine dönüşmüştür (Şekil 3).

Şekil 3. Ayder Kaplıca Binası-Kaplıca görüntüleri

3.1.1. Çalışma Alanında Planlamaya Dönük Çalışmalar

Yayla alanı, 1987 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile “Turizm Merkezi” ilan edilmiştir ve devamında 1988 tarihinde bölge için “Uygulama İmar Planı” hazırlanarak T.C. Turizm Bakanlığı’nca 1988 tarihinde uygulamaya konmuştur. Kültür Bakanlığı Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 1991 tarihli kararla Rize İli, Çamlıhemşin İlçesi, Kaplıca Köyü, Ayder Mevkii’ni “Doğal Sit” alanı olarak ilan etmiştir ve 1/25.000 ölçekli harita üzerinde Ayder yerleşmesi ve tüm çevresi I. derece doğal sit alanı olarak belirlenmiştir. Daha sonra, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nca alınan 1993 tarih ve 1620 sayılı kararda, sit sınırlarında yeni düzenlemelere gidilerek, alana ilişkin yapılaşma koşulları saptanmıştır. 1997 tarihinde ise yapılaşma koşulları onaylatılmak üzere Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’na sunulmuş ve aynı yıl uygun bulunmuştur.

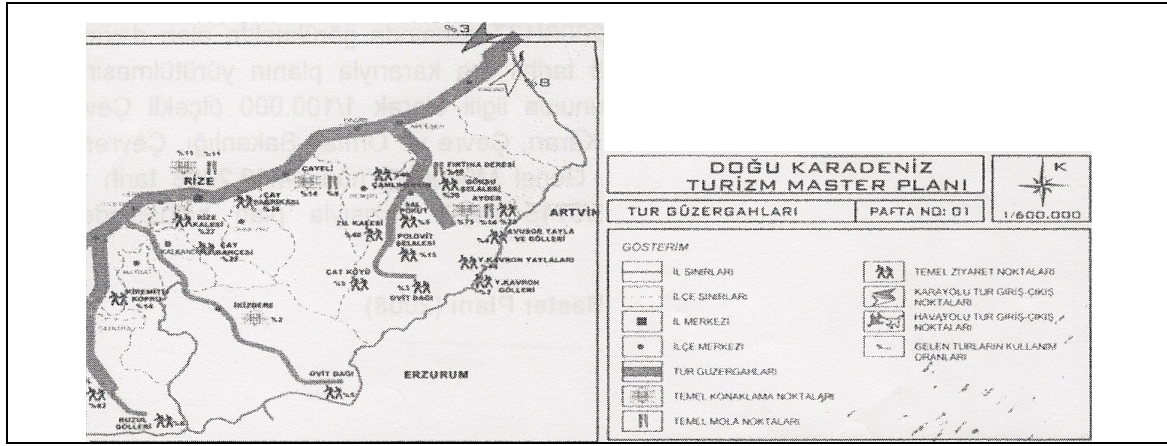
1993 tarihinde İller Bankası tarafından “Çevre Düzeni Planı” hazırlanmış ve yine aynı yıl Ayder Yayla yerleşmesinin kadastro çalışmaları tamamlanmıştır. Bunun sonucunda İller Bankası tarafından 1994 yılında gerçekleştirilen Ayder Turizm Merkezi Planlaması Araştırma Raporu’nu takiben 1998 yılında 1/1000 ölçekli “Ayder Koruma Amaçlı İmar Planı”, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 3062 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Bu kararla I., II. ve III. derece doğal sit alanlarının son hali ve koruma amaçlı imar planı yapılaşma koşulları belirlenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Çevresindeki diğer yerleşmelerle bir bütün olarak ele alınan Ayder planlama çalışmaları, Ayder-Yukarı Kavran-Kaçkar Turizm Merkezleri Çevre Düzeni Planı bütünü olarak hazırlanmış ve 07.12.1993 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nca onaylanmıştır. Şubat 2004 yılında “Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizm Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması” adıyla yayınlanan II.JICA-DPT ortak çalışması, doğal ve kültürel değerlere dayalı turizm türlerinin geliştirilmesi, ekoturizm olanaklarının örgütsel boyut da dahil edilerek araştırılması, yayla turizminin geliştirilmesi için katılımcı bir yaklaşımın kurulması konularının öncelikli olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.

T.C.Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 2007 tarihinde onaylanan Ordu-Rize-Trabzon-Giresun-Gümüşhane-Artvin Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli “Çevre Düzeni Planı” yürürlüğe konulmuştur. Bu planda doğal ve kültürel değerlere ilişkin olarak biyolojik çeşitliliği, verimliliği ile önem taşıyan mutlak ve verimli tarım alanlarının devamlılığının sağlanması, ekolojik hassasiyeti olan bütün alt bölgelerin korunması ve doğal kaynakların kullanma-koruma dengesi gözetilerek yönetimi ön koşul olarak kabul edilmiştir.

Yayla turizmini ve ekolojik kaynakları mutlak korumak ve yapılaşma koşullarını geleneksel yapılaşma biçimlerine ve mimariye uygun belirlemek şartıyla yaylalar arası geçişleri kurmak ve diğer turistik ürünlerle entegrasyonunu sağlayacak şekilde eko-turizmi geliştirmek bu hedeflerin başında gelmektedir. Bununla birlikte, festivalleri alt bölgeler ölçeğinde belirlenecek programlar çerçevesinde farklı temalara yönlendirerek yayla turizmi kapsamında bütünleştirmek ve amatör balıkçılık, rafting, doğa yürüyüşleri, dağcılık, mağara turizmi, kuş gözleme alanları, ayrıca diğer doğa sporlarını Doğa Turizmi kapsamında düşünerek uygun hallerde yayla turizmi ile ilişkilendirmek hedef olarak benimsenmiştir. Kış turizmine yönelik, detaylı çalışmalarla tespit edilecek alanlarda kayak turizmini desteklemek ve termal turizmine yönelik olarak da uygun sıcak su potansiyeli bulunan alanlarda Kaplıca Turizmini geliştirmek hedef tayin edilmiştir.

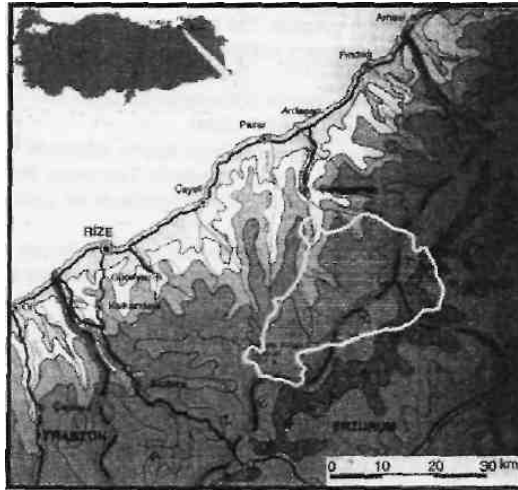
Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı (Şekil 4) 2008 yılında yapılarak henüz onaylanma aşamasındadır. Bu plan kapsamında Doğu Karadeniz'in sahip olduğu turizm potansiyeline yönelik turizm altyapı ve yatırımlarının yörelere göre dağılımının planlanması amaçlanmıştır. Ana hatlarıyla turizm tur güzergâhları ve turistik etkinlik kapasiteleri belirtilerek, belirlenen hedeflere yıllar içerisinde ulaşmak için bölgesel ölçekteki turizm hedefleri ortaya konmaktadır. Ayder Yaylası, plan öngörülere içerisinde Fırtına vadisiyle birlikte önemli bir turizm koridoru teşkil etmektedir. Bu kapsamda Ayder Yaylasında, bölge içerisinde gerçekleştirilecek konaklama altyapı potansiyelinin %75'i öngörülmüştür. Temel mola noktalarının %14'ü ve temel ziyaret noktalarının da %75'i mevcut kaynaklar ve turizm potansiyeli göz önüne alınarak Ayder'de öngörülmüştür.

Şekil 4. Doğu Karadeniz Turizm Master Planı

Kaçkar Dağları, doğal, kültürel ve görsel kaynak değerlerinin yanı sıra çok zengin, yok olmaya yüz tutmuş, korunması gereken hayvansal ve bitkisel kaynak değerleriyle, ulusal servet olarak geleceğe sağlıklı biçimde taşınabilmesi amacıyla, 11.07.1994 tarihinde 94/5863 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında millî park ilan edilmiştir (Şekil 5). Milli Park 51.550 ha alana sahiptir.

Şekil 5. Kaçkar dağları milli parkının konumu (Kurdoğlu, 2002)

Millî Park sınırları içerisinde bulunan yerleşme, 1994 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizm Merkezi ilan edilmiş, 17.02.1995 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan karar ve kroki ile sınırları genişletilmiştir. Ayder Yaylası 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Turizmi Teşvik Kanunu'na tabi olduğu gibi aynı zamanda belediye mücavir sahası olmasından dolayı, 5272 sayılı Belediye Kanunu kapsamı altındadır.

3.2. Yöntemin Değerlendirilmesi

Ziyaretçi Anket Çalışmasının Değerlendirilmesi

Araştırma alanında ziyaretçilerin kür (sağlık) ve yayla turizmine yönelik gereksinmelerini saptamak amacıyla bu tür araştırmalarda en yaygın teknik olarak bilinen anketlerden yararlanılmıştır. Rize İli, Çamlıhemşin İlçesi, Ayder Termal ve Yayla Turizm Bölgesi'nde; bu bölgeyi ziyaret eden 100 ziyaretçiye 100 adet anket uygulanmıştır ve anket uygulaması sonucu elde edilen veriler, aşağıda verilmiştir. Anket çalışması, ziyaretçilerin sosyo-demografik ve ekonomik analiziyle birlikte turistik etkinlikler ve etkinlik alanları arasındaki ilişkiyi ortaya konarak alanın tercih edilebilirliği sorgulanmıştır.

Doğal kaynak değerlerinin, turizm için değerlendirilmesi çalışmalarında başarılı olabilmek için bu alanları kullanan toplumun (ziyaretçilerin) turistik isteklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu alan üzerinde yapılan gözlemlerle birlikte Ayder turizm alanından yararlananların genel eğilimlerini ve alışkanlıklarını saptamak amacıyla yapılan anket çalışması ile ilgili değerlendirmeler şunlardır;

- Alana gelen 100 ziyaretçiye anket yapılmış olup, bunlardan %71'i bay, %29' u bayandır.
- Alana gelen ziyaretçilerin eğitim durumu incelendiğinde; %55'i üniversite, %32'si lise, %4 ortaokul ve %8' ini de ilkokul mezunları oluşturmaktadır.
- Alana gelenlerin %16'sı 16-25 yaş, %29'u 26-35 yaş, %29'u 36-45 yaş, %14'ü 46-55 yaş ve %1'i 65 yaş ve üzeri yaş grubunu oluşturmaktadır.
- Alanı kullanan ziyaretçilerin %14'ünü öğrenci, %33'ünü memur, %21'ini işçi, %10'unu emekli, %14'ünü serbest meslek ve %2'sini ev hanımı oluşturmaktadır.
- Ziyaretçilerin alana gelmeyi en çok tercih ettikleri ayların % 5'i Ocak-Şubat, %7'si Mart-Nisan, %3'ü Mayıs , %78'i Haziran-Temmuz-Ağustos, %3'ü Eylül-Ekim ve %4'ü Kasım-Aralık olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Alana gelen ziyaretçilerin geliş sıklıkları ele alındığında; % 9'unun ayda bir , %7'sinin hafta sonu, % 17'sinin üç ayda bir ve %67'sinin ise yılda bir kez geldikleri kayıt edilmiştir.
- Gelen ziyaretçilere alanda kalış sürelerinin sorulduğu soruya yanıt olarak verilen yanıtta %67'sinin günübürlük , %19'unun 2 gün , %7'sinin 2-7 gün arası , %4'ünün 7-15 gün arası ve %3'ünün ise 15-30 gün arasında alanı ziyaret ettiklerini bildirmişlerdir.
- Ziyaretçilerin alana gelirken seçtikleri ulaşım şekilleri olarak %1'i taksi, %86'sı özel otomobil , %3'ü otobüs , %2'si bisiklet/motosiklet , %7'si minibus/dolmuş ve % 1'i diğer olarak belirlenmiştir.
- Ziyaretçilerin, kaplıcalar dışında Ayder Turizm Merkezi'ne geliş sebeplerinin sorulduğu soruya yanıt olarak yaptıkları sıralamada; %17'si orman içi etkinlik, trekking-dağcılık; %59'u doğal güzellikler, yayla şenliği; % 10'u zengin bitki örtüsü, yaban hayatı ; %2'si balık avlama; %2'si su sporları ; %1'i tarihsel eser zenginliği ; %2'si diğer özellikler olduğu görülmüştür.
- Ziyaretçilerin Ayder turizm merkezine gelişlerinin nedeni olarak, %71'i piknik yapmak, gezmek, dinlenmek ve yeşil alan ihtiyacı, çevreyi seyretme ve manzara güzelliği; %13'ü kentten kaçış; %3'ü fotoğraf çekmek, kamp; %7'si spor vb aktiviteleri yapmak, doğa yürüyüşü ve gözlemeleme, yöre halkını tanıma ve inceleme; %3'ü diğer nedenler olarak ortaya koymuşlardır.
- Alana gelenlerin alanda olumsuz olarak gördüğü faktörler olarak %10'u kaplıca yönetimi yetersiz; %7'si güvenli değil; %13'ü bakımsız, temiz değil ve hizmet yetersiz; %11'i otopark eksikliği; %43'ü oturacak kapalı mekanlar yetersiz, uygun eğlence yerleri yok, uygun alış-veriş yerleri yok, çocuk oyun alanları yok, uygun yemek yeme yerleri mevcut değil; %2'si diğer olumsuzluklar olarak ortaya konulmuştur.

Uzman Anketi Uygulaması ve Değerlendirilmesi

Ayder Turizm Koruma ve Geliştirme Bölgesi olarak belirlenen mevkide termal turizmin yapısını, tanınırlığını, işlevini ve sağlık turizmindeki yerini sorgulamak ve analizini yapabilmek için, doğal ve kültürel kaynaklar doğrultusunda uzman meslek disiplinleri belirlenmiştir. Bu çalışmada; Orman Mühendisi, Biyolog- Botanik Uzmanı, Dağcılık Kulübü Akademik Danışmanı, Harita Yüksek Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Harita Mühendisi, Jeoloji Mühendisi, İnşaat Mühendisi, Mimar, Şehir Bölge Plancısı, Hidroloji Mühendisi, Peyzaj Mimarı ve Uzman Doktor olmak üzere toplam 15

**Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin
Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi**

uzman kişiye “5’li Likert Yöntemi” kullanılarak “Uzman Anketi” hazırlanmıştır. Alınan cevaplar aşağıda verilen tabloda gösterilmektedir (Tablo 1).

Görüşme Kılavuzu Değerlendirmesi

Çalışma alanıyla ilgili tüm paydaşların görüş ve düşüncelerini almaya yönelik olarak görüşme kılavuzu, tüm karar verme mekanizmalarında etkili olan yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcisiyle sivil inisiyatifin görüş ve yaklaşımlarının belirlenmesine dönük olarak hazırlanmıştır. Bu amaca yönelik 20 adet soru hazırlanarak (Tablo 2) yüz yüze yöntemiyle ilgili kişilere sorular sorulup, cevapları not edilmiştir (Örnek Tablo 3).

Tablo 2. Görüşme Kılavuzu Değerlendirmesi İçin Sorulan Sorular

- Ayder yaylası turizm açısından ele alındığında ilk akla gelen şey sizce ne olmalıdır?
- Ayder yaylası yayla turizmi ve termal kaplıcaları ile ulusal ve uluslararası alanda yeterince tanınmakta mıdır?
- Ayder yaylasının sit alanı, mücavir alan, turizm merkezi, kaplıca mahallesi gibi farklı niteliklere sahip olması yönetim karmaşası yaratmakta mıdır yoksa olması gereken bu mudur?
- Ayderin turizm merkezi ilan edilmesiyle birlikte yaylada ne gibi değişiklikler gözlemlediniz?
- Ayder turizm merkezi barındırdığı doğal ve kültürel zenginlikler yönüyle çevre yerleşimler için ne ifade ediyor?
- Ayder turizm merkezi ve yerleşimin turizm ve rekreasyon potansiyeli bakımından ne gibi özelliklere ve üstünlüklere sahiptir?
- Ayder yaylası ve yakın çevresinin ekonomik yönden profili nedir? Yerel halkın öncelikle ekonomik uğraşları ve geçim kaynakları dikkate alınarak bir değerlendirme yapar mısınız?
- Özellikle son yıllarda doğa turizmi etkinliklerini geliştirme kapsamında ayderin üstlendiği misyon nedir?
- Ayder kaplıcalarının varlığı ayder için ekonomik ve sosyal açıdan ne ifade ediyor?
- Ayder kaplıcaları ve tesisleri bulundurduğu birim ve özellikleriyle ayderin tanınması yönünde önemli bir rol üstlenmiş midir?
- Kaplıcaların, tesislerin mevcut durumu, kalitesi, donanımları ve yönetimi kaplıca ziyaretçilerinin isteklerini yeterince karşılıyor mu?
- Kaplıcalarla ilgili bu saydıklarımızda bir sorun bulunduğunu söylüyorsanız düzeltilmesi konusunda ne tür şeyler önerirsiniz?
- Özellikle ziyaretlerin yoğunlaştığı yaz aylarında ayder yaylasındaki gözlemlenen genel olumsuzluklar ve baskılar nelerdir?
- Yayla turizm merkezi olarak ilan edilen ayderin yerel yönetimi , korunmasına yönelik önlemler almada yeterli çalışmalar gerçekleştirebiliyorlar mı?
- Ayder yaylasında şimdiki dek yaşanan en büyük sorun ne olmuştur? Bu sorunun giderilmesinde yerel yönetimlerin ne gibi çalışmaları bulunmaktadır?
- Ayder yaylasında doğa eğitimine yönelik kampları her yıl düzenli olarak yapılmakta olup, sizin tarafınızdan halkı bilinçlendirmeye yönelik yaptığınız etkinlikler var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?
- Sizce gelen turistlerin (yerli-yabancı) yaylanın doğal çevre değerleriyle , kaplıca kullanımına dönük tutum ve davranışları nasıldır?
- Kaplıca tesislerinin buradaki varlığı yaylanın tanınması noktasındaki rolü nedir?
- Özellikle son yıllarda kurum ve kuruluşlarca gerçekleştirilen ayder yaylasına dönük ne gibi kullanımlar mevcuttur?
- Bu kullanımlarla ilgili ne gibi çevresel değişimler ve etkiler sizin tarafınızdan gözlenmektedir? (içme suyu getirme, alt yapı çalışmaları,su kullanımına yönelik bazı yapılar – enerji yapıları, ulaşım ağı, vs)
- Ayder yaylasıyla , kaplıca alanını korumaya yönelik halen sürdürülen herhangi bir faaliyet var mı?
- Ayder yaylası ve yakın çevresinde yaşayan yerel halkın sizin bu koruma çalışmalarınıza her hangi bir katkıları olmakta mıdır?
- Yöreyle özellikle kaplıca turizmi yapmak üzere gelen turistlerin çevresel duyarlılıklarını nasıl gözlemliyorsunuz?

Tablo 3. Görüşme Kılavuzu Yöntemi/Örnek Soru 6

SORU: 6. Ayder Turizm Merkezi ve Yerleşimi, Turizm-Rekreasyon Potansiyeli Bakımından Ne Gibi Özelliklere ve Üstünlüklere Sahiptir?
<p>Karadeniz Doğa Koruma Federasyonu (Kardoğa): Ayder için, doğru politikalarla yeniden yapılanma kaçınılmazdır, termal-kaplıca ve spa yanında Ayder, kayak merkezi için oluşturulacak projelere açıktır... Ulaşım Ayder için önemli bir avantajdır. Kaçkar dağlarındaki kar çeşitliliği ve kalitesi uluslar arası alanda tercih edilen cinstendir, vahşi doğası cazibesini artırmaktadır. Her mevsime hitap eden değişik aktivitelerin yapılabileceği özelliklere sahiptir.</p> <p>Dağ-Rafting Derneği: Fotoğrafçılık, yürüyüş yapılması, kamp yapılması, arıcılık, dinlence, doğal hayatın içinde şehrin karmaşasından uzak sakin bir yaşam</p> <p>Rize Gazeteciler Cemiyeti Başkanı: Turizm, kaplıca, tabiat özellikleri ile dünyada bile fark yaratmaktadır. Tanıtımı azdır.</p> <p>Pansiyon Sahibi: Kaplıca ve doğal güzellikleri mevcut.</p> <p>Rize Kültür ve Turizm Müdürü: Çok yönlü turizm seçenekleri olan, milli park gibi özelliği olan cazibe merkezidir. 2006 yılından bu yana da Ayder kültür turizm koruma bölgesi olarak ilan edilmiştir.</p> <p>Çamlıhemşin İlçe Tarım Müdürü: Kaplıcaların olmasıyla, hemen yukarısında yaylaların olmasıyla, yerleşim yerine yakınlığıyla üstünlük kazanmaktadır.</p> <p>Çamlıhemşin İlçe Özel İdare Müdürü: Fırtına vadisini ele alırsak dünyada korunması gereken bir yerdir. Bu Ayder'i de içine alıyor. Çeşit çeşit bitkiler, ağaçlar, orman, dünyanın pek çok yerinde bulunmayan bitkileri içinde barındırıyor. Ayrıca yaban hayatını da barındırmaktadır.</p> <p>Çamlıhemşin İlçe Kaymakamı :Yayla özelliği, orman varlığı, ağaç çeşitliliğinin olduğu, şelalelerin var olduğu, kışın da Alpler' deki yayla görünümünü veren tek yer olması, kaplıcasının şifası, kokusuz olmasıyla ayıt edicidir.</p> <p>Çamlıhemşin Belediye Başkanı:Yerleşim olarak gelişme şansına sahip değil hala doğal kültürel zenginliklerini korumaktadır.</p> <p>Çevre Orman İl Müdürü: Ulaşımı kolay, doğal zenginliklere mesafe olarak yakın.</p> <p>ORTAK DEĞERLENDİRME: Özellik ve üstünlük dendiğinde katılımcılardan alınan ortak cevaplarda; kış ve doğa sporlarının olması ve kaplıcadan yararlanılması, ayrıca her mevsim için alana ulaşımın rahat olarak gerçekleşebilmesi söylenmiştir. Endemik flora ve faunanın içinde bulunduğu doğal güzelliklere vurgu yapılarak yine bu alanların alternatif sporlara olanak sağlaması da alanın bir cazibe merkezi olduğu düşüncesini de beraberinde getirmiştir.</p>

Yerel Yönetim, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Özel sektör temsilcileri ve Sivil İnisiyatif: Karadeniz Doğa Koruma Federasyonu, Dağ Rafting Derneği, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı, Pansiyon Sahibi, Köy Muhtarı, Çevre Orman İl Müdürü, Çamlıhemşin İlçe Özel İdare Müdürü, Çamlıhemşin İlçe Tarım Müdürü, Rize Kültür ve Turizm Müdürü, Çamlıhemşin Belediye Başkanı, Çamlıhemşin İlçe Kaymakamı

**Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin
Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi**

Tablo 1. Uzman Anketi Değerlendirilmesi

SORULAR		UZMAN MESLEKLER															Sonuç	%
		OM	BT	DK	BP	HY	ZM	HM	JM	İM	M	ŞB	HD	OP	PM	DR		
Ayder yaylası turizm tesislerinde kişi başına turizm maliyetleri diğer tesislere oranla uygundur	KK			x							x						2	13,3
	K								x			x	x	x		x	5	33,3
	FY		x		x				x						x		4	26,7
	KM					x			x								2	13,3
	KKM	x					x										2	13,3
Ayder yaylasına ulaşım olanakları açısından ziyaretçiler hiçbir şekilde zaman ve imlan problemi yaşamamaktadırlar.	KK			x			x										2	13,3
	K	x	x		x	x			x		x				x		7	46,7
	FY																0	0
	KM							x		x		x	x	x		x	6	40,0
	KKM																0	0
Ayder yaylası yerli-yabancı ziyaretçiler tarafından termal turizm ve kültür turizmi boyutları yönünden yeteri kadar tanınmıştır.	KK																1	6,7
	K	x			x		x		x	x			x				6	40,0
	FY													x			1	6,7
	KM		x	x		x		x			x			x		x	7	46,7
	KKM																0	0
Ayder isminin duyulması ilk adımda kaplıcaların varlığıyla olmuştur.	KK	x															1	6,7
	K			x				x	x				x	x		x	6	40,0
	FY					x	x				x						3	20,0
	KM		x		x					x		x			x		5	33,3
	KKM																0	0
Ayder yaylası termal tesisleri uluslar arası tesislerin sahip olduğu sağlık ve hijyen koşullarına sahiptir.	KK																0	0
	K				x								x				2	13,3
	FY		x			x	x							x	x		5	33,3
	KM	x		x				x	x	x	x	x				x	8	53,3
	KKM																0	0
Ayder kaplıcasını insanlar bir şifa ve sağlık kaynağı olarak özellikle ziyaret etmektedirler.	KK										x		x				2	13,3
	K			x	x		x	x	x			x		x	x		8	53,3
	FY						x			x							0	0
	KM		x							x						x	4	26,7
	KKM	x															1	6,7
Ayder termal tesisleri arza cevap verecek yeterli kapasiteye sahiptir.	KK			x													1	6,7
	K								x	x			x				3	20,0
	FY		x		x	x	x				x			x	x		7	46,7
	KM								x							x	2	13,3
	KKM	x										x					2	13,3
Ayder yaylası bölge halkı yörenin misyonuna hakim, bilgi ve turizm kültürüne sahiptir.	KK										x						1	6,7
	K		x		x	x			x	x			x		x	x	8	53,3
	FY						x										1	6,7
	KM			x					x				x		x		4	26,7
	KKM	x															1	6,7
Ayder yaylasının termal turizm varlıklarının korunmasına, sürdürülmesine ve tanıtımına resmi kurum ve kuruluşların desteği yeterlidir.	KK																0	0
	K					x							x				2	13,3
	FY		x		x						x						3	20,0
	KM			x			x		x			x		x	x	x	7	46,7
	KKM	x						x		x							3	20,0
İnsanların Ayder yaylasını ziyaret nedeni termal turizmden değil sadece coğrafi, doğal güzellikler ve sportif imkanlardan dolayıdır.	KK				x	x	x			x							4	26,7
	K		x			x							x	x	x		5	33,3
	FY																0	0
	KM	x		x					x	x		x				x	6	40,0
	KKM																0	0
Ayder yaylası havzasında sivil ve resmi kurumlar-	KK																0	0
	K												x				1	6,7
	FY																0	0

kişiler, yapı ve yatırımlarında ekolojik dengeyi bozmamaya özellikle dikkat etmektedirler.	KM		x		x	x	x			x					x	x	7	46,7
	KKM	x		x				x	x		x	x		x			7	46,7
Ayder bölgesinin benzersiz özelliklerinden dolayı yatırımcılar ekonomik büyüme ile doğal kaynaklar arası dengeye kesinlikle özen göstermektedirler.	KK																0	0
	K																0	0
	FY		x		x	x	x										4	26,7
	KM								x	x		x	x	x	x		6	40,0
	KKM	x		x				x	x			x					5	33,3
Yerel ve genel yönetimlerle beraber bölge insanı toplumsal ve kültürel kimliğin daha çok korunması ve ön plana çıkması için gereken hassasiyeti göstermektedirler.	KK										x						1	6,7
	K				x					x				x			3	20,0
	FY		x			x											2	13,3
	KM	x		x			x	x	x	x		x		x		x	9	60,0
	KKM																0	0
Ayder yaylası ve havzasında halihazırda yasal mevzuatlara uygun koruma ve yaşatma amaçlı kurum ve kuruluşlar tam ve yeterli olarak oluşturulmuştur.	KK												x				1	6,7
	K										x						1	6,7
	FY				x	x					x			x			3	20,0
	KM	x	x	x			x	x	x					x		x	8	53,3
	KKM									x							1	6,7
Ayder yaylası dört mevsim turizme açıktır.	KK									x							1	6,7
	K	x	x	x	x	x	x				x	x	x				9	60,0
	FY														x		1	6,7
	KM							x	x					x		x	4	26,7
	KKM																0	0
Ayder termal tesislerini ziyaret edenlerin sayısı yaz mevsimi kış mevsimine oranla daha fazladır.	KK	x			x	x	x	x	x	x			x				8	53,3
	K			x								x		x	x	x	5	33,3
	FY		x								x						2	13,3
	KM																0	0
	KKM																0	0
Ayder kaplıcası, termal suyunun kalite standartları oldukça yüksektir.	KK										x						1	6,7
	K					x		x	x				x			x	5	33,3
	FY	x	x	x	x		x			x			x	x			9	60,0
	KM																0	0
	KKM																0	0
Ayder yaylasını ziyaret eden turistler yöreye tekrar gelmek isterler.	KK				x							x		x	x	x	5	33,3
	K	x	x	x		x		x	x	x		x				x	9	60,0
	FY							x									1	6,7
	KM																0	0
	KKM																0	0
Ayder yaylasında çevre düzeni ve yol sirkülasyonu gelen ziyaretçilerin kafasını karıştırmaktadır.	KK																0	0
	K			x						x	x			x		x	5	33,3
	FY	x											x		x		3	20,0
	KM		x		x	x	x	x	x			x					7	46,7
	KKM																0	0
Aydere gelen ziyaretçiler için her türlü tesis (lokanta, pansiyon, otel, balık tesisleri, postane, sağlık ocağı, internet vb.)düşünülmüştür.	KK						x										1	6,7
	K	x		x		x		x					x		x		6	40,0
	FY				x												1	6,7
	KM		x						x	x	x	x		x		x	7	46,7
	KKM																0	0

**Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin
Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi**

KK: KESİNLİKLE KATILYORUM / K: KATILYORUM / FY: FİKRİM YOK /

KM: KATILMIYORUM / KKM: KESİNLİKLE KATILMIYORUM

OM: Orman Mühendisi / **BT:** Biyoloji- Botanik / **DK:** Dağcılık Klübü Akademik Danışmanı/**BP:** Biyolog /**HY:** Harita Yüksek Mühendisi / **ZM:** Ziraat Mühendisi / **HM:** Harita Mühendisi / **JM:** Jeoloji Mühendisi / **İM:** İnşaat Mühendisi / **M:** Mimar / **ŞB:** Şehir Bölge Plancısı – Mimar / **HD:** Hidroloji Mühendisi- Yüksek İnşaat Mühendisi / **OP:** Orman Mühendisi / **PM:** Peyzaj Mimarı / **DR:** Uzman Doktor

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Gelişen ve değişen yaşam koşulları ve standartlarında hızlı bir değişimin olduğu ve turizm anlayışının giderek çeşitlenmesi ve alternatif turizm türlerinin gelişimi turizme farklı bir boyut kazandırmaktadır. Geçmişte hayvancılık amaçlı kullanılan Ayder Yaylası ve meraları, günümüzde büyük ölçüde dinlenme mekanlarının yer aldığı, ikincil konut yapılaşmasının son yıllarda hız kazandığı, alternatif turizm alanı haline gelmiştir.

Doğu Karadeniz Havzası'nda yer alan Rize İli Çamlıhemşin ilçesi ve çevre topografyasının çok engebeli oluşunun doğal bir sonucu olarak yerleşme deseninin arazinin imkanlarına paralel olarak geliştiği görülmektedir. Ayder'i de içine alan Kaçkar Dağları Milli Parkı zengin bitki örtüsü, özgün topoğrafik yapısı ve jeolojik oluşumları ile doğa sporları ve dağcılık için çok geniş olanaklar sunan ülkemizde sayılı buzul göllerine ve eşsiz vadilere sahip bir alandır.

Araştırma alanının iklim ve doğal veriler kadar, kültürel ve tarihsel veriler açısından da zengin olması ve alternatif turizmin ortaya koyduğu değerleri barındırmasıyla turistik ve rekreatif açıdan uygun olanaklara sahip olduğunu göstermektedir. Bölgenin doğal ve kültürel kaynak değerlerini görmeyi arzulayan yerli ve yabancı turistleri de çekecek özellikleri koruma, yaşatma ve tanıtmaya uygun şekilde odaklanan etkinliklerin hızlanması gerçekleştiği takdirde turizm sektörünün canlılığı sağlanacaktır.

Ayder Yaylası'nın 1987 yılında "Turizm Merkezi" olarak ilan edilmesinden sonra turizm kapsamına alınmasıyla birlikte, ulaşım ve alt yapı tesislerinin oluşturulması, yaylaya olan ilgiyi artırarak ortaya çıkan ekonomik rant hızlı ve plansız büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Diğer yandan, bu büyümede ve konaklama tesislerini kamçılama, kolay erişilebilirliğin yanında, 1960 yılından itibaren varlığını sürdüren Ayder Kaplıcası rol oynamaktadır.

Bölgede 1990'lardan sonra gelişmeye başlayan yayla ve dağ turizminin odağında yer alan Ayder (Rize) yaylası; son yıllarda alternatif turizmin hemen hemen bütün alanlarında (rafting, trekking, heliski, termal turizm, kuş gözlemciliği v.b.) gelişme göstermiş ve özellikle iç turizm bakımından günden güne artan büyük bir taleple karşı karşıya kalmıştır. Bu talebin doğurduğu hizmet sektörü, alana istihdam ve tanınırlık kazandırmış olup, alanın mevcutta var olan değerlerinin doğru bir planlama ve yönetim kapsamında korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bunu sağlamak için yöre halkının eğitimi önem kazanmaktadır. Eko turizmin ilkelerini alanda yayacak formler ve gönüllülerin yetiştirilmesini sağlamak, halkı doğru yönlendirerek katılımlarını sağlamak için planlama ve yönetim kapsamında idarecilerin ve sivil toplum örgütlerinin duyarlılıkları önem kazanmaktadır.

Turizmde konaklama, yeme-içme, seyahat işletmeleri, vb., işletmeler turizm işletmeciliğini doğurmuştur. Günümüzde otel, lokanta, seyahat acentesi ve benzeri turizm işletmelerinin faaliyetlerini yürütebilmeleri ve turizmden beklenen yararların sağlanabilmesi açısından işletme bilimi içinde geliştirilen çok ve çeşitli yönetim, bilgi ve tekniklerinin büyük bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Ayder yaylasında işletmeciliğin, turizm işletmeciliği alanında geliştirilmesine yönelik bir çizgide yoluna devam etmesi gerekmektedir. Sosyo ekonomik olarak belli bir düzeyde kalan alanın, turizm işletme talebini karşılamak adına gerçekleştirilen yapılaşması ve betonarme binaların oluşturulması, çevreyi olumsuz etkilemektedir. Doğanın yapaylaşmaya, yozlaşmaya ve tahribine neden olacak, geliş güzel noktalarda ve plansız bir şekilde Ayder Yaylası'nda oluşumları devam eden betonlaşma, hem ziyaretçilerin hem de yöre halkının tepkisini toplamaktadır.

Ayder (Rize) Termal ve Yayla Turizm Bölgesi'nde, Ayder Termal Turizm Merkezi olarak hizmet veren kaplıcalar, gerek yurt içi gerekse yurt dışından gelen pek çok ziyaretçiye hizmet vermektedir. İşletmeciliğini Ayder A.Ş.'nin yaptığı kaplıcaların kullanımı, hizmeti ve teknik donanım olarak özellikleri ele alındığında geliştirilmesi gerekli olduğu yönleri gözlenmektedir. Mevcut olan kaplıca tesisinin modern bir kaplıcaya dönüştürülmesi, kaplıca yanında Spa & Wellness hizmeti veren ayrıca fizik tedavi ve rehabilitasyon içeren kompleks bir yapının oluşturulması düşünülmektedir.

Arazi yapısı, bölgenin sosyo ekonomik yapısını etkilemiş, bunun sonucu olarak tarıma elverişli alanların çok dar alanlarda sıkışmasına sebep olmuştur. Yine topografyadan kaynaklanan zorluklar nedeniyle köy yerlerine ve diğer turistik önemi olan alanlara ulaşım sağlıklı bir şekilde sağlanamamaktadır. Kırsal yerleşim bölgelerine yol ağının sağlıklı bir şekilde götürülemeyişinin nedenleri arasında arazinin erozyona açık bir yapının göstermesinin yanında çok sayıda kar sularının beslediği akarsuların yolda meydana getirdiği tahribatlarıdır. Bu durum yol ağının zamanla bozulmasına yol açmaktadır. Yukarıda belirtilen dar boğazlar bölgede göçü hızlandıran ve bölgenin sosyo ekonomik kalkınmasını engelleyen başlıca etmenlerdir.

Bölgede rekreasyonel gelişme alanında ve turistik alt yapıyı geliştirme konusundaki beklentilerin gerçekleşmesi halinde sosyo ekonomik kazanımın yanında, eğitim ve kültür bakımından değişimi de beraberinde getirecek yeni atılımlar beklenmektedir.

4.1. Ziyaretçiler İçin Yapılan Değerlendirme

Ayder Yaylası'na ve kaplıcaya Nisan ayından başlayarak özellikle yaz aylarında yoğun bir ilgi olmaktadır. Ayder Yaylası'nda turizm hareketlerinin başlangıcı termal turizmle olmuştur. Bu anlamda turizm geçmişi 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır.

Yaylaya gelen ziyaretçilerin organizasyonları rekreasyon amaçları ve yaylada kalış süreleri farklılıklar göstermektedir. Ayder Yaylası'na rekreasyon amacıyla gelenler, bireysel olarak, aile topluluğu ya da aynı sosyal çevreden küçük grupların yanı sıra, turizm şirketlerinin organize ettiği turlarla gelen yerli ve yabancı turist gruplarından oluşmaktadır. Ziyaretçi anketi ile ilgili değerlendirmeler bulgular kısmında verilmiştir.

Ayder Yaylası'na gelen grupları 5 grupta toplamak mümkündür.

- 1.Grup: Kaplıca için gelenleri oluşturmakta olup birkaç günden 1 haftaya kadar değişen konaklamaları gerçekleştirenlerdir.
- 2.Grup: Bireysel, aile ya da küçük gruplar halinde gününbirlik gelerek rekreasyonel etkinliklerde bulunanlar
- 3.Grup: Tur Şirketleri ile gelen ve en az bir gece konaklayan ve çoğunlukla 2 ya da 3 gece konaklamalı olarak gelen Ayder ve çevresindeki doğal ve kültürel değerleri ziyaret eden grubu (yerli ve nadiren yabancı turistler) oluşturmaktadır.
- 4.Grup: Profesyonel hedef grupları şeklinde küçük gruplar halinde gelerek çoğunlukla Ayder'i transit olarak kullanıp dağ tırmanışları yapan-çadır kuran ve çeşitli araştırmaları gerçekleştiren ilgi gruplarını oluşturanlar
- 5.Grup: Bilimsel ve çeşitli sosyal amaçlarla birlikte grup ve gruplar halinde birkaç gün kamp kurarak Ayder'i ve çevresini gezen çeşitli sivil toplum kuruluşları ile doğa eğitimi verenlerin oluşturduğu gruplar

Ayder Yaylası şenlikleri turistlerin ilgisini çeken ve yöreyi cazip kılan bir başka aktivitedir. Takım eşliğinde yerel müzikle oynanan horon, yöresel ürünlerin satışı, halkın giyim kuşamı gibi kültürel unsurlar, turizm bakımından önemli çekiciliklerdir.

4.2. Uzman Anketi Ele Alındığında Ortaya Konan Sonuçlar

- “Ayder yaylası turizm tesislerinde kişi başına turizm maliyetleri diğer tesislere oranla uygundur” sorusuna katılımcı uzmanların %33,3'ü katılıyor, %26,7'si fikrim yok, %13,3'ü kesinlikle katılıyor, %13,3'ü katılmıyorum, %13,3'ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplamışlardır.
- “Ayder yaylasına ulaşım olanakları açısından ziyaretçiler hiçbir şekilde zaman ve imkan problemi yaşamamaktadırlar” sorusu uzman katılımcılar %46,7 katılıyor, %13,3 kesinlikle katılıyor, %40 katılmıyorum şeklinde cevaplamışlardır.
- “Ayder kaplıcasını insanlar bir şifa ve sağlık kaynağı olarak özellikle ziyaret etmektedirler” sorusu katılımcılarca, %53 katılıyor, %13,3 kesinlikle katılıyor, %26,7 katılmıyorum, %6,7 kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıtlandırılmıştır.
- Ayder termal tesisleri arza cevap verecek yeterli kapasiteye sahiptir sorusuna uzman katılımcılar % 46,7 fikrim yok, %20 katılıyor, %6,7 kesinlikle katılıyor, %13,3 katılmıyorum, %13,3 kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplandırmışlardır.

**Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin
Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi**

- “Ayder yaylası havzasında sivil ve resmi kurumlar-kişiler, yapı ve yatırımlarında ekolojik dengeyi bozmamaya özellikle dikkat etmektedirler” sorusuna anket katılımcılarının görüşleri %6,7’si katılıyorum, %46,7’si katılmıyorum, %46,7’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde sıralanmaktadır
- “Ayder termal tesislerini ziyaret edenlerin sayısı yaz mevsimi kış mevsimine oranla daha fazladır” sorusuna uzman meslek gruplarının verdiği yanıtlarda %53,3’ü kesinlikle katılıyorum, %33,3’ü katılıyorum, %13,3’ü fikrim yok şeklindedir.

4.3. Çalışmada Yapılan “Görüşme Kılavuzu” Değerlendirildiğinde Ortaya Çıkan Sonuçlar

- Görüşme kılavuzu kapsamında yüz yüze görüşülen katılımcılara “Ayder Yaylası turizm açısından ele alındığında ile akla gelen şeyin ne olduğu” sorulduğunda; doğa güzelliği ve doğal kaynaklar düşüncesi ilk planda ele alınan düşünceler olmuştur.
- Katılımcıların genelinden edinilen düşünceden; çok başlıklı olan çalışma alanının (sit alanı, mücavir alan, turizm merkezi, kaplıca mahallesi) idare edilme ve korunma kapsamında yürütülecek olan çalışmalarda, ortaya çıkabilecek meselelerin çözümünün ancak ilgili kurumların birbiriyle mutabakat halinde çözülebileceği aksi takdirde bunun zaman ve görüş ayrılıkları doğurarak sıkıntı yaratacağı kanısı çıkarılabilmektedir.
- Görüşme yapılan kişilerin verdikleri cevaplardan yola çıkılarak Ayder Turizm Merkezi ilanından sonrasında yöredeki imarın gelen turist ve potansiyel geleceği umut edilen turistlerle endeksli sürekli artış göstermesiyle ilgili alanın tahribatı söz konusu olmuştur. Yayla ve huzur kavramlarının ortadan kalkması konusunda endişelerini dile getiren katılımcılar, Ayder’de bir kentleşme olmaması gerektiğini savunmuşlardır.
- Ayder’in özellikleri ve üstünlükleri dendiğinde katılımcılardan alınan ortak cevaplarda; kış ve doğa sporlarının olması ve kaplıcadan yararlanılması, ayrıca her mevsim için alana ulaşımın rahat olarak gerçekleşebilmesi söylenmiştir. Endemik flora ve faunanın içinde bulunduğu doğal güzelliklere vurgu yapılarak yine bu alanların alternatif sporlara olanak sağlaması da alanın bir cazibe merkezi olduğu düşüncesini de beraberinde getirmiştir.
- Katılımcılara göre son yıllarda doğa turizmi etkinliklerini geliştirme kapsamında düşünülen ve uygulanması istenilen en belirgin şey 12 ay hizmet verebilmek ve yerli-yabancı turisti Ayder’e 12 ay çekebilmektir. Bunun için de helisky ilk adım olarak düşünülmüş ve etkili olmuştur. Son zamanlarında Ayder’in şenliklerine “Kardan Adam Şenliği” eklenmiş ve turistin ilgisi çekilmek istenmiştir.
- Katılımcıların ortak paydada toplandığı düşünce ilk adımda Ayder’in var olmasının ana temelini oluşturan kaplıcanın şu an yeterli olmadığı, eksikliklerinin bulunduğudır. Suyunun şifa özelliğinin olduğu ortak kanıdır.
- Tesislerin mevcut durumu, kalitesi, donanımları ve yönetimi kaplıca ziyaretçilerinin isteklerini yeterince karşılamıyor düşüncesindeki katılımcılardan; bu konuda düzeltilmesi için öneriler istenmiştir. Çıkan sonuçta; profesyonellik, kalite, yenilik, modernlik gibi kavramların kaplıca içinde uygulanması gerektiği ortaya çıkmıştır.
- Görüşme yapılan katılımcıların Ayder yaylasındaki yaşanan sorunlar hakkında verdikleri cevaplar ortak bir payda da toplanıyor. Katılımcılarda plansız ve beton yapılaşma, Ayder’in en büyük sorunu olarak görülmektedir.

Turizm sayesinde Ayder Yaylası’nda gerçekleşen alt yapı yatırımları ile turistlerin ihtiyaçları karşılanırken, ev sahibi toplumun da buna bağlı olarak yaşam kalitesi artmaktadır. Ayrıca toplumun kültür, eğitim bakımından gelişmesi, turizm ile ilgili olumlu faktörler arasındadır. Ancak, turizmin her çeşidinde olduğu gibi dağlık alanlardaki turizmin plansız bir şekilde gelişir, sürdürülebilir bir anlayışla yönetilmezse bunun doğal çevre üzerinde ağır bir bedelinin olması kaçınılmazdır. Çünkü yaylaları da içinde barındıran dağlık alanlar hassas ekosistemlerdir. Ayder Yaylası’nda özellikle son yıllarda artan turistik ve ikincil konut yapılaşması ile birlikte alternatif turizmin sunduğu çok sayıda ve farklı etkinliğin varlığı çevre üzerindeki olumsuz etkileri giderek göz ardı edilemeyecek derecede artmıştır.

Çamlıhemşin Kaymakamlığı’ndan, Ayder Yaylası’na gelen ziyaretçilerin sayısı ile ilgili edinilen bilgiler doğrultusunda 2008 yılı verilerine göre yıllık Ayder Yaylası’na gelen ziyaretçilerden, otel ve pansiyonlarda konaklayanlar ile kaplıcayı kullananların sayısı toplam olarak 175.498’dir. Bunun 160.309’u yerli, 16.439’u ise yabancı turistlerden oluşmaktadır (Çamlıhemşin Kaymakamlığı, 2009). Bu durum yaylanın yıl içinde ne kadar yoğun bir şekilde ziyaret edildiğini

göstermektedir. Elbette artan ziyaretçi sayısı, eko sistem üzerinde de baskıyı arttıracak olup, çevresel problemlerin ve olumsuzlukların gözlemlenmeye başlaması gündeme gelecektir. Artan ziyaretçi sayısı ikincil konutları ve doğal olarak otel ve pansiyon sayısını arttıracak bu durum çevreye uyumsuz çirkin çarpık yapıların inşa edilmesini hızlandıracak ve görsel kirliliği yayla alanında hissettirecektir.

Alandaki turizm talebiyle doğru orantıda artan bir yol isteği vardır. Bu yoğun taleple birlikte yayla alanlarında çayır zonlarını ağ gibi saran ve gelişmiş yollar artarak doğaya zarar verilmeye başlayacak ve alanda görsel kirliliğe neden olacaktır. Yoğun ziyaretçi kullanımları sonucunda oluşan baskının beraberinde getirdiği bozulmalar doğal dengeye zarar vermektedir. Turizmle beraber alana gelecek alt yapı, yoğun kullanımın getirdiği baskıyla birlikte bozulmalara yol açmaktadır. Yayla alanlarına zarar veren bir başka sorun da, çöplerin ve evsel atıkların toplanması sorunudur. Çöplerin ve evsel atıkların toplanması ve sağlıklı bertaraf edilmesinde yayla alanlarında herhangi bir çalışma yapılmamış olup belirli yerlerde toplandıktan sonra yaylanın bağlı olduğu ilçe belediyelerin araçlarıyla daha aşağı kesimlere indirilmektedir ya da bilinçsiz bir şekilde alıcı bir ortam olarak kullanılan derelere atık sular ve katı atıklar atılmaktadır.

Alandaki bir diğer bozulma ise doğal bitki örtüsünün tahribatıdır. Yayla alanına bitişik olarak bulunan orman alanlarında yakacak odun temini için yapılan kaçak kesimler ile orman alanlarında bulunan tıbbi-aromatik bitkiler ile odun dışı tali ürünlerin (mantar, vb) toplanması sırasında ormana ve orman altındaki diri örtüye köylüler tarafından ve bazen komşu köylerden gelenler tarafından zarar verilmektedir.

Çalışma alanıyla ilgili ziyaretçilerin ve yerel dinamiklerin görüşleri alındıktan sonra mevcut kullanımların ve yapılan tüm planlama çalışmalarının sonucunda alanın turizm çizgisini geleceğe taşınmaya yönelik bilimsel görüşlere ve değerlendirmelere de ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmada, doğal ve kültürel değerlerin turizm açısından potansiyeli ve kullanılabilirliği ortaya konmuş, ziyaretçi-yerel dinamikler ve uzman grupları ile yapılan anketlerle mevcut turizm profili ve geleceğe yönelik projeksiyonlar verilmiştir. Ancak rekreatif ve turistik etkinliklerden kaynaklanan ve gelecekte olması muhtemelen çevresel kirlilikler üzerinde (gürültü, görsel kirlilik ve çevre kirliliği) gerektiği ölçüde durulamamıştır.

Bu çalışma, yörenin yönetimden sorumlu kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör temsilcilerini, sivil toplum örgütlerini, yerel yönetimleri, yerel halkı ve ilgi gruplarını bu arada üniversitelerin bir aradalığını ve birlikte hareket etmelerini gerektiren bir durumun varlığını ortaya koymaktadır. Çalışmada bu temelde şekillenmiştir. O halde sorunların çözümünde tekil (parçacıl) yaklaşımlar yerine ortak aklı öneren, ortak eylem kararlarının çoğulcu bir katılımı alınmasını sağlayan bir yaklaşım benimsenmelidir. Böylelikle ortak yarara ulaşmada yerel dinamiklere uzanan, onları planlamaya katılmaya teşvik eden planlama gruplarının anlaştığı (kamu-özel-yerel) yöntemlerin bulunması kaçınılmazdır. Sonuçta kamu ve özel, çok katımlı organizasyonlarda ilkelerin saptanması ve çok çeşitli yaklaşımların ortaya konmasına zemin oluşturabilecektir.

Bu çalışma, yukarıda söylenenler ışığında, yerel dinamikleri, çok aktörlü ve çok paydaşlı bir biçimde, Ayder Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Bölgesi'ndeki turizme dayalı gelişmeyi sağlamaya yönelik bir yapılanma içerisinde toplamayı hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak, alanın turizm açısından gelişimini engelleyecek açmazları, sıkıntıları, sorunları ya da alan üzerine yapılan çeşitli müdahale ve işlemlerin olumsuz yönünü ortadan kaldıracak ve bölgenin ekonomikleştirilmesine turizm destekli bir yol haritası çizecek bir yaklaşımı benimseyerek çeşitli kesimlerin sorgulanması ve görüşlerinin alınması önemsenmiştir.

KAYNAKLAR

- Atasoy, M., Reis, S., Sancar, C. 2009. Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi ve Yayla Turizmi: Ayder Yaylası, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.
- Çamlıhemşin Belediyesi 2008. Ayder Raporu.
- Çamlıhemşin Kaymakamlığı 2009. Çamlıhemşin Verileri.
- DPT-JICA 2000. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı&Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı, Ankara.
- Gür, Ş.Ö. 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, 280 s., Trabzon.
- Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2008. Veriler.
- Şenkaya, B.F. 2010. Ayder (Rize) Termal ve Yayla Turizm Bölgesi'nin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi, K.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 161 s., Trabzon.